

akik a Horthy-rendszer túlkapásai ellen a kezdetektől fogva felemelték szavukat. Mivel azonban a függetlenség pártján álltak, a kommunizmust mint eszmét szintén elvetették. Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy bár a német megszállás után Rassayt és számtalan politikustársát megalázták, megverték, deportálták, a háborút követő fordulat nyertesei szintén nem nézték jó szemmel e politikusok múltját. Rassay sem került, kerülhetett el a sorsát: Füzessyarmatra telepítették ki. Barátai szerint azonban erre nemcsak politikai nézetei, hanem az általa birtokolt túlságosan nagy villa miatt került sor, amelyre valakik szemet vetettek.

L. Nagy Zsuzsa nagyszerű könyve főhajtás a katolikus magyar úriember előtt, akinek egyetlen eszme lebegett a szeme előtt: a szabadság.

TULOK PÉTER

(*Napvilág Kiadó, Budapest, 2006,*
200 oldal, 2100 Ft)

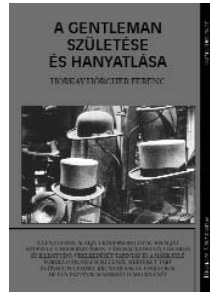
HORKAY HÖRCHER FERENC: ***A gentleman születése és hanyatlása***

Az udvarias úriember korszaka végérvényesen a múlté. És oda lett, vagy a felismerhetetlenségig átformálódott az a civilizáció is, amelynek ki-

munkálásában oly nagy szerep hárult az angolszász népekre. De legalább készüljön leltár, és a felidézés, kutatás gesztusa révén adózzunk tisztelettel a *gentleman* eszményének, mely talán leghűbb kifejezője ezen civilizáció egykori önképének. Ehhez jó szívvel ajánlható Horkay Hörcher Ferenc tanulmánykötete, amely különböző nézőpontokból, más-más korokban élt, különböző nemzetiségű és eltérő gondolkodású filozófusok, írók és történészek munkásságára támaszkodva, azokat faggatva keresi a választ a kérdésre: milyen példával szolgálhat nekünk, és mi is volt egyáltalán a gentleman ideája? A kötet persze túlmutat a gentleman nosztalgikus ködalakján, és a konzervatív gondolkodás szellemi forrásvidékére kalauzolja olvasóját, miközben többek között arra keresi a választ, miként erősítheti és egészítheti ki egymást értelem és érzelem, retorika és filozófia, műveltség és szenvedély, a morál és a józan ész tapasztalata.

Sem az eszmetörténeti vizsgálódás, sem a történeti rekonstrukció nem képes igazán pontos és hiánytalan leírást adni erről az „udvarias úriemberről”. Különösen nem úgy, hogy ez a leírás politikai kategóriaként vagy társadalomtörténetileg jól körülhatárolható tulajdonságeggyüttesként vonatkozási ponttá válhasson. Nem konkrét társadalmi rangról, osztályról van ugyanis szó, nem is politikai, szelle-

mi irányzatok tudatos képviselőjéről, hanem sokkal inkább egy magatartásforma vállalójáról és éltetőjéről. Ahogy a szerző például Shaftesbury bölcséleti munkásságának szentelt tanulmányában kiemeli, az *udvariasság* (mely nem pusztán önmérséklet, hanem életszemlélet is) elvezethet a szenvedély hasznos megszelídítéséhez, és ezzel körvonalazódni látszik a kulturális élvezetekről le nem mondó, de a mértékletességet erkölcsi vezérelvvé tevő, politikailag is tetterős polgár önképe. Az udvariasság szóval jellemzett szemléletmód tehát azért érdemel említést az eszmetörténeti diskurzusban, mert „azt fejezi ki, hogy az emberi együttélés szempontjából

együttélés szempontjából elemi érdek az, hogy tűzön-vízen át védelmezzük azt a civilizációs formanyelvet, mely a demokrácia működésének, a jólétnek, szabadságnak és rendnek egyetlen biztosítéka” (*Jegyzetek John Lukacs: Évek című kötetéhez*).

A tanulmánykötet egyik fontos vonulatát képezi az a vizsgálódás, amely a történetírás és az erkölcsi ítéletek igen problematikus, sokrétű viszonyára összpontosít. Ebből a szempontból is érdekes olvasmány a Lord Acton és az egyháztörténész Creighton levelezését elemző tanulmány, mely egyben két történetírói iskola arcélét is felvázolja.

Amellett, hogy Horkay Hörcher Ferenc a konzervativizmus, a hagyományelvűség angolszász-kelta előzményeinek avatott ismerője (jelen kötetében helyet kapott mások mellett Edmund Burke, Hume, s külön tanulmányt szentelt a skót felvilágosodás morálfilozófiai eredményeinek), eszmetörténeti érdeklődése a magyar gondolkodók szellemi teljesítményére is kiterjed. Megismerteti például olvasóját a

különféle Tocqueville-értelmezések szerepével a reformkor politikai vitáiban. A kötet egyik legfigyelemreméltóbb írása pedig éppen az, amelyben a szerző a nemzeti történelem és az isteni kegyelem sajátos kapcsolatát tárja fel Ottlik *Iskola a határon* című remekművének érzékeny elemzése révén. Napjainkban talán még inkább megszívlelendő a tanulmányban levont tanulság: „A vesztes nemzet közössége, ha működik közös emlékezete, évről évre megünnepeli elbukott forradalmait, és dicsőséges fegyverletételeit, emlékeztében megőrzi minden fiát és lányát. Egy ilyen közösségben felértékelődik minden egyes élet.”

Horkay Hörcher Ferenc világos, pontos fogalmazásával is hozzájárul ahhoz, hogy a hazai közönség azon része, amely a konzervatív eszmeiség történeti, filozófiai gyökéretéről szeretne többet tudni, tanulmány-

kötetét hasznos olvasmányként forgathassa.

P. SZATHMÁRY ISTVÁN

(*Helikon Kiadó, Budapest, 2006, 206 oldal, 2990 Ft*)

VALUCH TIBOR:

Hétköznapi élet Kádár János korában

Vajon meddig tart egy könyv élete, és meddig terjed a nosztalgia határa? Ez a két kérdés merült fel bennem Valuch Tibor kötetének olvasása során. Az első kérdés akkor válik fontossá, ha azon gondolkodunk, hogy e könyv mit mond majd húsz-harminc év múlva az akkori olvasóknak, akik a Kádár-korszakot már csak papírról, csak forrásokból ismerik. Sőt, nem kell ennyire messzire menni, hiszen a ma egyetemet kezdő fiataljaink sem szereztek már saját élményeket a Kádárkorról. Vajon hogyan lehet e korszakhoz hozzáférni úgy, hogy átadjuk tudásunkat azoknak, akik nem tapasztalták meg közvetlenül, hatásaiban viszont mindennap találkoznak vele? S innen származik ugyanennek a kérdésnek a másik fele is: hogyan lehet mindezt úgy megfogalmazni, hogy az elsősorban

tájékoztató irányú legyen, s ne váljék a nosztalgia érzelmi hullámaiba kapaszkodó könyvvé?

Mindezeket együtt kell végiggondolnunk, amikor a *Mindennapi történelem* sorozat újabb kötetét vesszük szemügyre. Hiszen már az is némiképp meglepő lehet, hogy a francia sorozat magyarul megjelenő első két kötete (*Hétköznapi élet Napóleon korában, Hétköznapi élet a Napóleon korában*) mellett éppen a Kádár-korszak került területekre elsőként a magyar történelemből, óhatatlanul azt sugalmazva, mintha Kádár János ugyanolyan nagy formátumú és jelentőségű államférfi lett volna, mint a másik két történelmi alak.

Valuch Tibor, a szovjet megszállás utáni „négy évtized” kiváló szakértője kemény fába vágta fejszéjét, mert az életmódtörténetnek általában, de e korszakénak különösen nem volt még eddig számottevő szakirodalma hazánkban, s ilyen előzmények után nehéz munka lehetett összeszedni a kötet anyagát, mind a forrásokat, mind a képanyagot. A könyv sora veszi a hétköznapi élet különféle területeit, a munka világát, az otthoni környezetet, az öltözködés, a divat alakulását, s a kötet végén a politikának a mindennapi életet deformáló hatását.

A bevezetőben a szerző kiemeli, hogy a Kádár-kornak két jelentős